

Werk tijdens en na detentie, hoe zit dat?

17 noden en inzichten uit Potential Unlocked

door Claire Maréchal en Sofie Iserbyt



Met Potential Unlocked willen Arteveldehogeschool en iDROPS de afstand tot de arbeidsmarkt voor (ex-)gedetineerden verkleinen. Om een innovatief concept uit te werken voor deze uitdaging, krijgt Potential Unlocked fondsen van ESF.

Hoe zit dat eigenlijk, werken en opleiding tijdens detentie, op zoek gaan naar werk vanuit detentie en werken na detentie?

Om te begrijpen wat de noden rond opleiding en tewerkstelling zijn gingen Arteveldehogeschool en iDROPS in gesprek met gedetineerden, (ex-)gedetineerden en organisaties die met hen in contact staan. Hier zijn 17 inzichten uit het vooronderzoek van Potential Unlocked.

Werk en opleiding tijdens detentie

1. Gedetineerden in een arresthuis hebben weinig bandbreedte om bezig te zijn met opleiding en werk. Ze leven vooral toe naar hun straf en ze zijn nog stevig verankerd met buiten. Hun mindset is er niet naar om al te werken rond re-integratie, want ze hebben hun straf nog niet gekregen. In een arresthuis is er dan ook weinig aanbod rond opleiding en werk.
2. Na hun veroordeling hebben gedetineerden meer interesse voor het volgen van opleidingen. Sommige (ex-)gedetineerden volgden opleidingen tijdens detentie, die vooral praktisch georiënteerd zijn. Niet alle bevroagde (ex-)gedetineerden zijn op de hoogte van de opleidingen die je tijdens detentie kan volgen.
3. Hoger opgeleide profielen geven aan dat het niveau van de opleidingen te laag is. Voor hen is er eigenlijk weinig aanbod binnen detentie.
4. Er is best veel interesse in een opleiding bedrijfsbeheer, maar deze opleiding wordt niet meer aangeboden tijdens detentie.
5. Werken tijdens detentie is voor velen een noodzaak. Gedetineerden hebben het geld nodig om producten aan te kopen of om te bellen met partner of kinderen. Je kan werken als fatik, een ander klusje in de gevangenis op jou nemen zoals de keuken of werken voor Cellmade (bv verpakking of montage). Veel (ex-)gedetineerden zijn negatief over de tewerkstelling tijdens detentie.

“Het werk in de gevangenis is moderne slavernij.”

Het uurloon is beperkt (minder dan 1€) en het werk weinig uitdagend. Ze geven aan dat de tewerkstelling tijdens detentie idealiter in functie moet staan van tewerkstelling buiten en ervaren op dit moment te weinig kansen tot positieve (werk)ervaringen.

Werk zoeken vanuit detentie

6. Gedetineerden hebben meestal een arbeidscontract nodig om vrij te komen onder voorwaarden. Daardoor zijn ze vaak wanhopig om aan werk te geraken en is werk louter een instrument om buiten te geraken. Ze aanvaarden dan ook gelijk wat, ook jobs die bijvoorbeeld fysiek te zwaar zijn. Met als resultaat een weinig duurzame match tussen werkgever en werknemer.

7. (Ex-)gedetineerden vragen om vlugger te werken rond re-integratie. In het huidige systeem komt alles pas in een stroomversnelling als de datum voor vrijlating in zicht komt. Maar moet re-integratie niet vanaf de start de focus zijn?
8. (Ex-)gedetineerden kaarten aan dat werk zoeken vanuit detentie bijna onmogelijk is, door allerlei praktische beperkingen. E-mail hebben ze niet, werkgevers kunnen hen niet telefonisch bereiken en er zijn veel onzekerheden voor de potentiële werkgever, zoals de datum van indiensttreding.
9. Ex-gedeteneerden ervaren bovendien veel onbegrip en wantrouwen van potentiële werkgevers. Het stigma tegenover mensen met een detentieverleden leeft enorm. En ook werkgevers hebben vooroordelen.

“Als je op een sollicitatiegesprek zegt dat je in de gevangenis hebt gezeten, dan zie je de rolluiken in de ogen van de werkgever dichtvallen.”

10. Veel (ex-)gedetineerden hebben beperkte werkervaringen. De werkervaringen die ze hebben zijn ook veelal korte, wisselende tewerkstellingen. Gedetineerden hebben door de combinatie van weinig werkervaring en de heersende vooroordelen erg weinig keuze. Veel jobs vragen een blanco strafregister. In bepaalde sectoren, zoals administratie, is zeer weinig mogelijk. Veel ex-gedeteneerden zoeken hun toevlucht in sectoren zoals de bouw, omdat ze het idee hebben dat daar minder vooroordelen leven. Ze betreuren het dat hun jobmogelijkheden beperkt zijn tot fysiek zware jobs.

“We kunnen toch niet allemaal de straten gaan plaveien?”

11. Gedetineerden die voor detentie zelfstandig waren kunnen niet terug naar hun zelfstandige activiteit, zolang ze onder voorwaarden van de SURB staan. Een job in loondienst is een vorm van controle en brengt structuur. Bij een zelfstandige activiteit is die controle en die structuur er niet. Toch dromen veel (ex-)gedetineerden van een zelfstandige activiteit, net om die muur van vooroordelen te ontlopen.
12. Als ex-gedeteneerden toch aan werk raken, krijgen ze vaak het gevoel dat ze uitgebuit worden als goedkope werkkrachten en minder verdienen dan collega's in dezelfde ploeg.

Werk na detentie

13. Wie vrij raakt onder voorwaarden, ervaart de opvolging vooral als controlerend. Tegelijkertijd ontbreekt het aan praktische ondersteuning om alles op orde te krijgen. Ze voelen zich in de steek gelaten.
14. Diegenen die hun straf volledig uitzitten krijgen geen opvolging. Aan de randvoorwaarden, nodig voor een succesvolle re-integratie, is vaak niet voldaan: een eigen woonst ontbreekt vaak, hun netwerk is grotendeels weg, ze leven vaak in probleebuurt en er zijn soms familiale problemen.
15. Meestal is er sprake van detentieschade: ex-gedeteneerden kampen met een laag zelfvertrouwen en faalangst. Er is veel wantrouwen: naar justitie, betrokken organisaties, maar ook naar de maatschappij en andere mensen toe. Ze zijn hun vertrouwen in anderen kwijt. Naast de psychische klachten hebben enkele ex-gedeteneerden ook vaak fysieke klachten als gevolg van hun detentie. Dit bemoeilijkt hun re-integratie substantieel.
16. Ex-gedeteneerden kampen bovendien vaak met schaamte en schuld. Ze worstelen heel hard met het stigma van 'ex-gedeteneerde': er is statusverlies (want dat is nu wie ze zijn, "ex-gedeteneerd"), en ze hebben het moeilijk met hoe ex-gedeteneerden gepercipieerd worden in de maatschappij.

17. Armoede en schulden zijn zeer nadrukkelijk aanwezig in het leven van ex-gedetineerden. Sommigen belanden arm in detentie, maar detentie zelf maakt ook arm, door kosten die voortvloeien uit hun veroordeling. Omdat ex-gedetineerden veelal schulden hebben, is er loonbeslag. Werken is op dat moment geen toegang tot meer financiële middelen. Armoede is een belangrijke reden tot het plegen van nieuwe criminele feiten: het lijkt een snelle weg uit de uitzichtloze financiële situaties waarin ze zitten.

Wat is het goede nieuws?

Soms kiezen ex-gedetineerden een opleiding om naar buiten te kunnen, maar blijkt tijdens die opleiding dat het echt wel hun ding is. Daarnaast merken we ook veel potentieel bij de (ex-)gedetineerden: ze hebben soms enige werkervaring, capaciteiten en de drive om (nog) iets van hun leven te maken. Ook ondernemerschap interesseert hen, en is voor enkelen zelf de ultieme droom. Ze zijn zeer geëngageerd om mee te werken aan dit onderzoek, en willen hun steentje bijdragen tot het verbeteren van de situatie van de gedetineerden in België.

Wat nu?

Vanuit deze inzichten en noden zet Potential Unlocked designlabs op om samen met (ex-)gedetineerden en het werkveld tot innovatieve oplossingen te komen. Potential Unlocked maakt hiervoor gebruik van human centered design.

Wil je, als organisatie of als ex-gedetineerde, betrokken worden bij de designlabs? Wil je graag meer weten over Potential Unlocked? Geef dan zeker een seintje via claire.marechal@arteveldes.be.

Meer info over Potential Unlocked vind je op <https://www.arteveldehogeschool.be/projecten/potential-unlocked> en op <https://www.esf-vlaanderen.be/nl/projectenkaart/potential-unlocked>

